

ŞIXƏLİ QURBANOV: HƏYATI , FƏALİYYƏTİ

Azərbaycan ədəbiyyatı və ictimai həyatında xüsusi yeri olan, milli ruhun və azad düşüncənin simvollarından birinə çevrilmiş Şıxəli Qurbanov XX əsr tariximizin ən mürəkkəb və həm də ən cəsur şəxsiyyətlərindən biri kimi tanınır. Onun fəaliyyəti yalnız ədəbiyyat, dilçilik və teatr sahəsi ilə məhdudlaşmır; o, milli ideyaların, milli bayramların və azərbaycançılıq düşüncəsinin dövlət səviyyəsində dirçəlişinin əsas təşkilatçısı, yeni elmi yanaşmaların və maarifçiliyin daşıyıcısı, Sovet repressiyasının cəngindən qorxmayaaraq milli şüur uğrunda mübarizə aparan intellektual simalardan biridir. Şıxəli Qurbanovun həyat yolu, irsi və mübarizəsi bu gün də Azərbaycan cəmiyyətinə ilham verir və öyrədici nümunə kimi yaşayır.

Uşaqlıq və gənclik illəri

Şıxəli Qurbanov 16 avqust 1925-ci ildə Bakı şəhərində anadan olub. Atası Qurban kişi sadə, zəhmətkeş bir ailədən idi, anası isə ailədə milli-mənəvi dəyərlərin qorunmasına və övladların maariflənməsinə böyük önəm verirdi. Şıxəli uşaqlıqdan oxumağa, poeziyaya və teatra xüsusi maraq göstərirdi. Məktəbdə əlaçı şagird kimi seçilir, ədəbiyyat dərslərində fəallığı ilə müəllimlərin diqqətini cəlb edirdi. Orta məktəbi bitirdikdən sonra həyatını xalqına və Vətəninə xidmətə həsr etmək qərarına gəlir.

1942-ci ildə hələ yeniyetmə yaşlarında Böyük Vətən müharibəsinin alovlu çağlarında Sovet ordusunun sıralarına qoşulur və cəbhədə çavuş kimi vuruşur. Onun cəbhədə göstərdiyi şücaət və igidlik müharibə orden və medalları ilə təltif olunmasına səbəb olur. Hərbi xidmət illəri Şıxəlinin insan, vətəndaş və vətənpərvər kimi formalaşmasında böyük rol oynayır.

Ali təhsil və elmi karyera

Müharibədən qayıtdıqdan sonra Şıxəli Qurbanov 1950-ci ildə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun filologiya fakültəsini fərqlənmə diplomu ilə bitirir. Elmi işə marağı onu aspiranturaya, elmi-tədqiqat fəaliyyətinə yönəldir. 1956-cı ildə “Puşkin və Azərbaycan poeziyası” mövzusunda namizədlik dissertasiyası müdafiə edir və filologiya elmləri namizədi elmi dərəcəsinə alır.

Gənc alim elmi-pedaqoji fəaliyyətlə yanaşı, Azərbaycan və dünya ədəbiyyatında interkultural əlaqələrin öyrənilməsində xüsusi rol oynayır. Onun tədqiqatları Puşkin və rus klassiklərinin Azərbaycan poeziyasına təsiri, Azərbaycan dilinin zənginlikləri, milli ədəbi düşüncənin inkişafı kimi fundamental mövzuları əhatə edirdi.

Ədəbi yaradıcılıq və dramaturgiya

Şıxəli Qurbanovun ədəbi irsi çoxşaxəlidir. O, həm lirik şeirlər, həm publisistik yazılar, həm də pyes və librettolar müəllifi kimi Azərbaycan ədəbiyyatında xüsusi yer tutur. Onun “Rəis məşğuldur”, “Milyonçunun dilənçi oğlu”, “Sənsiz” kimi pyesləri sovet dövründə teatrlarımızın repertuarında böyük uğurla səhnələşdirilib. Bu əsərlərdə təkcə dövrün reallıqları deyil, insan münasibətləri, mənəvi-əxlaqi dəyərlər, dürüstlük, sevgi, vətənə bağlılıq, azadlıq arzusu kimi dərin mövzular öz əksini tapıb.

Şıxəli Qurbanovun şeirlərində və publisistikasında humanizm, insanpərvərlik, milli qürur, azadlıq sevgisi, xalqına bağlılıq kimi ideyalar əsas yer tutur. Onun dili rəvan, düşüncəsi aydın, obrazları canlı və xalqın ruhuna yaxındır.

Elmi və İctimai Fəaliyyəti

Şıxəli Qurbanovun elmi fəaliyyəti Azərbaycan Dövlət Universiteti, Azərbaycan Elmlər Akademiyası və digər nüfuzlu elm və təhsil müəssisələri ilə sıx bağlı idi. O, Elmlər Akademiyasının Dil və Ədəbiyyat İnstitutuna rəhbərlik etmiş, burada milli ədəbi irsin toplanmasına, tədqiqinə və gələcək nəsillərə çatdırılmasına böyük əhəmiyyət vermişdir. O, həm də pedaqoji fəaliyyətdə yeni metodik yanaşmalar, milli dəyərlərin tədrisdə əsas prinsip kimi tətbiqi ideyası ilə seçilirdi.

Şıxəli Qurbanovun ictimai fəaliyyəti də olduqca geniş idi. O, Azərbaycan KP MK-nın Təbliğat və Təşviqat Şöbəsinə, sonradan isə MK-nın katibi və Büro üzvü vəzifələrində çalışmışdır. Milli ideyaların, azərbaycançılıq və azadlıq ruhunun dövlət səviyyəsində inkişafına töhfə vermək üçün bütün imkanlarından istifadə edirdi.

Novruz bayramının bərpası və milli ideologiyanın təbliği

Şıxəli Qurbanovun Azərbaycan xalqı qarşısında ən böyük tarixi xidmətlərindən biri Novruz bayramının bərpası və dövlət səviyyəsində qeyd olunmasına nail olmasıdır. 1967-ci ildə o, böyük cəsarət və siyasi iradə göstərərək Sovet rejiminin ideoloji yasaqlarına baxmayaraq, Novruz bayramının – Bahar bayramının rəsmi qeyd olunmasına nail oldu. Bakının mərkəzində keçirilən bu bayram tədbiri xalq arasında böyük coşqu və milli ruhun oyanışı ilə qarşılandı. Həmin günün fotoları, video və xatirələr bu gün də Azərbaycan milli kimliyinin dirçəlişi kimi dəyərləndirilir.

Lakin bu təşəbbüs Sovet hökumətinin mərkəzi orqanlarında böyük narazılığa səbəb oldu. Şıxəli Qurbanov bayramın dini kökü olmadığını, milli ənənə və mədəniyyətin ayrılmaz hissəsi olduğunu sübut etmək üçün Moskvada partiya rəhbərliyi qarşısında 22 səhifəlik izahat təqdim etdi. O, ideoloji təzyiqlərə baxmayaraq, milli maraqlar naminə prinsipial və ardıcıl mövqe nümayiş etdirdi.

Təzyiqlər, sui-qəsd və faciəvi ölüm

Şıxəli Qurbanovun bu cəsarətli və milli ruhlu fəaliyyəti Sovet dövlət aparatında narahatlıq doğurur və ona qarşı təzyiqlərin, təqiblərin artmasına səbəb olur. Şəxsi həyatı və fəaliyyəti dəfələrlə müxtəlif təhlükələrlə, hədələrlə, hətta açıq sui-qəsdlərlə qarşılaşır. Onun həyatı boyu dörd dəfə sui-qəsdə cəhd olunub: atəşə tutulma, avtomobil qəzası, zəhərlənmə və nəhayət, ən müəmmalı şəkildə diş həkimində iynə vasitəsilə həyata keçirilən ölüm.

1967-ci il mayın 24-də Şıxəli Qurbanov diş müalicəsi zamanı iynə ilə sianid turşusu vurulmaqla qətlə yetirildi. Həkim isə hadisədən dərhal sonra pəncərədən qaçaraq izini itirdi. Rəsmi versiyada ölüm “anafilaktik şok” kimi göstərilərsə də, ailəsi və bir çox tarixçilər bu hadisəni siyasi sifarişli sui-qəsd kimi qiymətləndirir.

Onun dəfni böyük izdihamla, ictimaiyyətin dərin hüznü ilə Fəxri Xiyabanda baş tutdu. Ölümündən sonra minlərlə insan, ziyalılar, müəllimlər və gənclər onun xatirəsinə ehtiram göstərmiş, elmi və milli irsini qorumağı özlərinə borc bilmişlər.

Ədəbi və elmi irsi

Şıxəli Qurbanovun ədəbi və elmi irsi bugünkü Azərbaycan üçün də böyük əhəmiyyətə malikdir. Onun əsərləri, pyesləri, elmi məqalələri, filologiya və pedaqogika sahəsində apardığı tədqiqatlar milli düşüncənin, milli dilin və azadlıq ruhunun inkişafı üçün möhkəm bünövrə yaratmışdır. Şıxəlinin adını daşıyan küçələr, məktəblər, abidələr, teatr və elm dünyasında onun xatirəsinə daim yaşıdır.

Onun həyatı və mübarizəsi müstəqil Azərbaycan dövləti üçün nümunə, azərbaycançılıq ideologiyasının formalaşmasında ilham mənbəyi və milli kimliyin bərpası üçün bir modeldir.

Şıxəli Qurbanov XX əsr Azərbaycan tarixində milli şüurun, azad düşüncənin, cəsarətli maarifçiliyin və vətənpərvərliyin simvoludur. Onun həyatı – xalqı, vətəni, dil və mədəniyyəti üçün heç nədən və heç kimdən qorxmadan mübarizə aparan, gələcək nəsillərin milli qürur və vətən sevgisi ilə yetişməsi üçün ömrünü fəda edən bir ziyalının örnək həyatıdır. Sovet dövrünün ən çətin ideoloji şəraitində belə, milli ideyanı, azadlığı və xalqın dəyərlərini qorumaq üçün cəsarət göstərən Şıxəli Qurbanovun adı Azərbaycan xalqının yaddaşında daim yaşayacaq.